

عنوان مقاله : حفظ و حراست از محیط زیست و زندگی در آیین اخلاق و قانون

نگارنده : محمد مهدی اورسجی

دکترای حقوق جزا و جرم شناسی

چکیده

محیط زیست یکی از ارزشهای جوامع انسانی در سرتاسر جهان بوده است زیرا بقای انسان وابسته و مبتنی بر حفظ و حراست از آن است. این مسئله ضرورت توجه و احترام به طبیعت و محیط زیست به عنوان خاستگاه حیات بشر و دیگر موجودات زنده یکی از مهمترین مسائل جامعه امروز ماست. اخلاق و سجایای اخلاقی در زمینه احترام به محیط زیست و تلاش در جهت جلوگیری از آلودگی و ورود ضرر به سلامت محیط زیست طبیعی که به اخلاق زیست محیطی تعبیر شده، نقش بسیار مهمی در رشد و توسعه پایدار جوامع انسانی و زندگی آنها دارد چرا که تمدن بشر ریشه در طبیعت دارد بگونه ای که در سمینار تخصصی ادیان در سپتامبر ۱۹۹۵ نمایندگان مذاهب مسیحیت و سایر ادیان الهی، احترام به طبیعت بعنوان یک اصل اخلاقی مورد توجه و تاکید قرار دادند و تخریب محیط زیست را گناه معرفی کردند. آلوده کردن محیط زیست با رها کردن زباله ها یا دیگر عوامل آلوده کننده و یا پرتاب کردن زباله از وسیله نقلیه به فضای بیرون نمونه ای از موارد بی احترامی به طبیعت و خلاف اخلاق می باشد که نه تنها خیل عظیمی از انسانها در جهان آنرا قبیح می دانند بلکه قوانین جزایی نیز واکنش نشان داده و برای اشخاصی که رفتارهای خلاف اخلاق عمومی مرتکب می شوند مجازات در نظر گرفته است. در کشور ما قانون مجازات اسلامی و قوانین خاص دیگری چون قانون مدیریت پسماندها، قانون راهنمایی و رانندگی، قانون جلوگیری از آلودگی هوا و نیز قانون هوای پاک به عنوان ضمانت اجرای عدم رعایت اخلاق عمومی در حفظ و حراست از محیط زیست مطرح می باشند.

واژگان کلیدی: محیط زیست، آلودگی، اخلاق عمومی، حفاظت از محیط زیست. مجازات

مقدمه :

مطابق تعریفی که شورای جامعه اقتصادی اروپا از محیط زیست ارائه داده ، محیط زیست عبارتست از « آب، هوا، خاک و عوامل ذرونی و بیرونی مربوط به حیات هر موجود زنده». (۲) حفظ و حراست از محیط زیست پیرامون بشر و مسائل و مشکلات مربوط به آن امروزه از مهمترین و اساسی ترین مشکلات پیش روی جوامع انسانیست. با وجود آگاهی بشر از اهمیت طبیعت و محیط زیست متأسفانه نه تنها اقدامی جدی از ناحیه انسانها چه خواص و چه عوام در جهت حفظ و حراست از آن به عمل نمی آید بلکه علیه آن نیز اقدامات مخرب و زیان آور برای محیط زیست انسانی و جانوری صورت میگیرد. پیشرفت صنعتی در کشورهای اروپایی علیرغم فوائد مهمی که برای بشر داشت باعث بروز مشکلات عدیده ای در حوزه محیط زیست و فجایع زیست محیطی از جمله آلوده کردن محیط زیست پیرامون محل زندگی خود با ریختن و رها کردن زباله ها در طبیعت و آلوده کردن آبها و خاک و هوا و مواد زائد خطرناک و آلودگیهای دیگر نظیر آلودگی صوتی و مهمتر از همه آلودگیهای بهداشتی گردید که این اقدامات مصداق بارزی از رفتارهای خلاف اخلاق محسوب است که از آن به اخلاق زیست محیطی تعبیر شده است.

امروزه بسیاری از افراد مختلف، از حقوقدانان، عالمان دینی و فیلسوفان گرفته تا نگهبانان محیط زیست و علاقه مندان به طبیعت، سعی کرده اند در حد توان و تلاش شان از محیط زیست نگهداری کنند. این فعالیت ها هم در سطح بین المللی و هم دولتی و تشکلهای مردمی و مراکز دانشگاهی نمود داشته است.

صدور اعلامیه ها و منشورها نظیر « منشور زمین » در سال ۱۹۹۲ در ریودوژانیرو، عقد پیمانهای نظیر « پیمان کاهش گازهای گلخانه ای کیوتو » و یا برگزاری گردهم آیی « نشست سران جهان و ادیان در مقر سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۰ » از جمله این فعالیتهاست.

در اخلاق زیست محیطی، نوع ارزش گذاری انسان به طبیعت و اجزاء آن و همچنین، معیارهای ارزشی در تعیین نوع تعامل انسان با طبیعت، مهم هستند و این موضوعات به روشنی به مباحث نگرشی و هنجاری مرتبط می شوند. امروزه صاحب نظران دیگر به پیشرفت صنعتی توجه چندانی ندارند بلکه به نحوه استفاده درست از صنعت به گونه ای که آسیبی به محیط زیست نرسد توجه جدی می نمایند. لذا در راستای توسعه پایدار، کشورهای در حال توسعه نیز باید به موازات تلاش برای توسعه صنعتی از تجربیات کشورهای غربی در زمینه رشد صنعت و در عین حال جلوگیری از آسیبهای زیست محیطی استفاده نمایند.

احترام به طبیعت و محیط زیست و به تبع آن رعایت بهداشت در محیط زندگی که ثمره احترام به طبیعت است، از زمره اخلاق حسنه و عمومی محسوب هستند چراکه این مهم مورد خواست و مطلوب همه جوامع و نیز مورد تاکید و امر بزرگان دین بوده است. اینکه آیا این رفتار خلاف اخلاق عمومی از جمله جرایم موضوع فصل ۱۸ قانون مجازات اسلامی (جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی) محسوب می شود یا خیر و تحت چه عنوان مجرمانه و موادی قابل مجازات است، در این مقوله تلاش شده به بررسی نقش و میزان

ناثیر اخلاق در حفظ و حراست از محیط زیست و ضمانت اجرای قانونی عدم رعایت اخلاق و به عبارتی موضع قانون بعنوان ابزار حقوق محیط زیست در زمینه اقدامات ضد سلامت محیط زیست که به جرایم زیست محیطی تعبیر شده پرداخته شود.

تعریف اخلاق در عرف و فلسفه

در تعریف اخلاق می توان از دو بعد عرفی و اصطلاحی به موضوع نگاه کرد. در دیدگاه عرف اخلاق یعنی لایه ای از رفتار انسان که در رفتار او با دیگران بوجود می آید. مثل اینکه گفته شود فلانی اخلاقش خوب است یعنی او دارای صفات پسندیده و مورد قبول اکثریت جامعه بوده و دیگران در ارتباط با او احساس امنیت می کنند. اما در اصطلاح لغوی جمع خلق و خوی بوده و به معنای صفات درونی که در نفس راسخ بوده و به راحتی از بین نمی رود و صفاتی نهادینه شده در وجود انسان است. همچون صفت بخشنده و ولو اینکه چیزی برای بخشیدن و انفاق نداشته باشد و یا بخل که علیرغم بخشش مال ممکن است از روی ریا و برخلاف میل باطنی و خلق درونی باشد.

در دیدگاه فلسفه علم اخلاق یک شاخه از فلسفه است که با اخلاقیات یعنی تمیز بین حق و باطل و ارزشها یعنی ارزیابی نهایی افعال یا امور سروکار دارد و روابط، قوانین، اصول و کدهایی که در رفتارهای معین مورد نیاز است و یا منع می شود ارزیابی می کند.

شاخه ای از مباحث اخلاق فلسفی که درباره روابط اخلاقی بین انسانها و محیط پیرامون آنها سوال و کنکاش می کند اخلاق زیست محیطی است و از مهمترین سؤالی که در این زمینه مطرح است این است که آیا ارزش محیط زیست طبیعی به خاطر منافع آن برای بشریت است یا آنکه آنها دارای ارزش ذاتی فارغ از منافع انسانها هستند؟ یا آنکه وظیفه ای در قبال طبیعت و دیگر موجودات دارد؟ (۳)

در زمینه اخلاق و فلسفه نوع تفکر انسانها در خصوص مبانی فلسفی و اخلاقی موجب شکل گیری نحوه برخورد و دیدگاه انسانها نسبت به طبیعت و محیط زیست می گردد. از جمله دیدگاههایی که در جهان امروز راجع به اخلاق و فلسفه زیست محیطی وجود دارد می توان به « دیدگاه مسئولانه » اشاره کرد که فرد در اینجا خود احساس مسئولیت کرده و در حد نیاز خود از طبیعت بهره می گیرد و نه بیشتر که باعث صدمه و اتلاف شود.

همچنین « دیدگاه اصالت دهنده به حیات و محیط زیست » که بطور کلی به حیات موجودات و زیبایی طبیعت بها داده می شود و برای موجودات دیگر ارزش قائل هستند.

« دیدگاه انسانمدارانه » یکی دیگر از دیدگاههای جهانی است که در آن به انسان بعنوان موجود برتر و باهوش و خلاقیت نسبت به دیگر موجودات پرداخته می شود که همه طبیعت در خدمت و تسلط وی است.

دیدگاه دیگر « دیدگاه خداپاوارانه » است که دو الگوی سلطه و سرپرستی را برای مسئولیت محیط زیست قائل هستند و بین آن دو فرق می گذارند که به موجب آن بر اساس الگوی سلطه، انسان شایسته تر از دیگر موجودات است و لذا حقوق بیشتری دارد. اما در نگاه اخلاقی مبتنی بر الگوی سرپرستی انسان نباید صرفا به بهره برداری از محیط زیست بپردازد بلکه باید از آن مراقبت نیز بکند و در حفاظت از آن کوشا باشد که این دیدگاه بیشتر مورد اقبال قرار گرفته است. (۳)

محیط زیست و ضرورت رعایت کدهای اخلاقی

درآموزه های اخلاقی و رفتاری ما انسانها کدهای اخلاقی فراوانی نهفته و تدوین شده که اعتقادات خود فرد در رعایت آنها اثرگذار است و محدود به حوزه علمی خاصی نیست و نمی توان صرفاً معتقد به رعایت آن در حوزه علوم انسانی بود بلکه درعلوم غیر انسانی و به عبارتی علوم مهندسی نیز این ضرورت وجود دارد. اخلاق تاquite جدابافته از علوم دیگر نیست، به عبارت دیگر نمیتوان گفت چون اخلاق زیرمجموعه علوم انسانی است بنابراین علوم تجربی و ریاضی ضرورتی برای رعایت آن و ملازمه با اخلاق ندارند. بلکه همه علوم در ذات وجودی خود آمیخته به اصول و مبادی اخلاقی می باشند به گونه ای که در بسیاری از علوم مهندسی قوانین رفتاری محکمی تهیه و تدوین شده است ، همچون بکارگیری صداقت در گفتار و عمل و اهمیت دادن به رفاه و امنیت و بهداشت و سلامت مردم توسط افراد مسئول.

تهیه و تدوین بسیاری از منشورهای اخلاقی در سازمانها و ادارات و مراکز فعالیت های مرتبط با مردم نظیر پزشکی خدماتی و صنعتی و غیره که درمبادی ورودی آنها نصب گردیده حاکی از اهمیت و ضرورت وجود و بکارگیری و رعایت اخلاق می باشد چرا که از نتایج مثبت آن جامعه بهره مند می گردد.

محیط زیست نیز مستثنی از این قاعده نبوده و امروزه بدلیل نیاز بشر به محیط زیست سالم در پیرامون خود، چه به جهت آسایش و رفاه و سلامت و چه به جهت رفع نیازهای فردی و اجتماعی ، ضرورت رعایت اخلاق و کدهای اخلاقی مربوط به حفظ و حراست از محیط زیست بیش از پیش و به شدت احساس می گردد. لذا کدهای اخلاقی خاصی در جوامع انسانی برای آن تعیین گردیده و مردم خود را موظف به رعایت آنها می دانند و در صورت عدم رعایت آن از جانب هر فردی، دیگر اشخاص اقدام به موضع گیری و جبهه گیری نموده به گونه ای که چنین رفتارهایی در میان آنها بطور کامل نهادینه شده و به افراد اجازه تخطی از آنها را نمیدهند و به عبارتی به یک فرهنگ خاص برای آن جوامع تبدیل شده است و به تبع آن موجب رشد و توسعه و شکوفایی اقتصادی شده است. همانگونه که در بند ۲ مقدمه اعلامیه استکهلم اشاره داشته « حمایت از محیط زیست انسان و بهبود آن موضوع مهمی است که بر رفاه افراد بشر و توسعه اقتصادی در سراسر جهان اثر می گذارد.» (۱۰)

از جمله این کدهای اخلاقی میتوان به عدم آلودگی آب رودخانه ها و دریاها و عدم الودگی محیط زندگی و فضای شهری و حتی برون شهری با ریختن و رها کردن و پرت کردن زباله و پسماندهای مختلف خانگی و صنعتی و غیره ، مصرف درست و مناسب آب شرب و عدم هدر رفت آن، مصرف صحیح و حداقلی و متناسب سوختهای فسیلی و تلاش در جهت استفاده از انرژیهای نو و پاک نام برد.

اخلاق گرایی در این زمینه بسیار ژرف نگرانه و سودمند است و از چنان اهمیتی برخوردار است که سازمان بین المللی یونسکو نیز به جد به آن اهمیت داده و در کشورما کمیسیونی تحت عنوان کمیسیون ملی یونسکو در وزارت علوم تحقیقات و فناوری بعنوان نهاد رابط بین جمهوری اسلامی و مقر یونسکو تشکیل شده است که از کمیته های فرعی چون کمیته اخلاق درعلوم و فن آوری و کمیته اخلاق زیستی برخوردار است که دغدغه های زیست محیطی در آن مطرح است و حاکی از اهمیت توجه به این مقوله می باشد.

اخلاق و محیط زیست در جامعه ایران

جامعه ایران به عنوان یک جامعه اسلامی مطرح و متعلق به آداب اجتماعی و آموزه های شرعی دین مبین اسلام است. شریعت اسلامی حاوی دستورات و آموزه های اخلاقی فراوانی در زمینه حفاظت و حمایت از حیات موجودات و محیط زیست است. خداوند در کتاب آسمانی قرآن می فرماید: « و چون به قدرت و حکومت برسند می کوشند تا در زمین فساد کنند و کشت (حرث) و نسل (نسل) را نابود کنند و خداوند فساد را دوست ندارد» که به گفته مفسران منظور از واژه «حرث» گیاه به معنای عام و واژه نسل نیز شامل همه انسانها و حیوانات و گیاهان می شود. لذا نابودی نسل و موجودات زنده و گیاهان فساد در زمین بوده که خداوند از آن بیزار است. (۴) خداوند متعال به انسان مأموریت داده است که به آبادانی زمین بپردازد «اوست که شما را از زمین آفرید و آبادی آن را به شما واگذاشت» (هو انشاکم من الارض و استعمرکم فیها . هود ، ۶۱)

همچنین حدیث مشهور نبوی « نظافت و پاکیزگی از ایمان است» خود به خوبی گویای اهمیت نظافت و پاکیزگی در همه امور است و نیز گرامی داشتن آب (انبیاء . آیه ۳۰) و عدم اسراف در خوردن و آشامیدن (اعراف. ۳۱ و ۳۲) و رعایت حقوق حیوانات و سیراب نمودن و حمل بار در حد توان آنها، نحوه قربانی کردن و عدم اذیت و آزار آنها، کاشت درخت و دانه خرما توسط پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) که در تاریخ به کرات ذکر آن آمده (۵) و نیز در روایتی امام صادق ع می فرماید: «خاکروبه را پشت در خانه نریزد که ماوای شیطان است» (۶) و در جای دیگر می فرماید «آب مردم را آلوده و مسموم نکنید» (۷) که همگی نمونه های رفتاری اهتمام و احترام به طبیعت و محیط زیست در شریعت اسلام است.

امروزه در جای جای کشور پهناورمان و طبیعت خدادادی آن که بنگریم با انبوهی از مشکلات و بداخلاقیهایی زیست محیطی روبرو می شویم. رفتارهایی چون رها کردن انبوهی از زباله های خانگی و صنعتی و غیر صنعتی در طبیعت، پرت کردن زباله از وسیله نقلیه به بیرون، قطع درختان و برافروختن آتش در جنگلهای، مصرف بیش از حد آب شرب و عدم استفاده صحیح از آن، آلوده کردن آبها و خاک و هوا، رفتارهای ایجادکننده آلودگیهای صوتی نمونه ای از بداخلاقیهایی زیست محیطی است.

از سرزمین سرسبز شمال تا کرانه های گرم جنوب و بیابانهای خشک و کم باران شرق و مرکزی و کوههای سر به فلک کشیده شمال و غرب کشور می توان شاهد رفتارهای خلاف اخلاق زیست محیطی بود که حاکی از عدم اهمیت به محیط زیست و رعایت پاکیزگی و بهداشت محیط برای استفاده کنندگان از آن می باشد. این بی توجهی ها و بی احترامی ها نسبت به محیط زیست و ایجاد آلودگیهای زیست محیطی اثرات مستقیم و مخربی نیز بر سلامتی انسانها و بویژه کودکان داشته و موجب بروز بیماریها و اختلالات رفتاری عصبی و روانی همچون اوتیسم و شیزوفرنی در آنها می گردد.

موضوع حفظ و حراست از محیط زیست چه در سطح داخلی و چه در سطح بین المللی و جوامع جهانی از چنان اهمیت بالایی برخوردار است که با آغاز قرن بیستم بسیاری از کنوانسیونها و معاهدات منطقه ای و بین المللی همچون کنوانسیون سالهای ۱۹۳۳ و ۱۹۵۴ لندن، ۱۹۴۰ واشنگتن ، معاهده مسکو در سال ۱۹۶۳ ، کنوانسیون مربوط به تالابهای بین المللی و زیستگاه پرندگان آبی (رامسر) ۱۹۷۱ ، تشکیل و منعقد گردید. علاوه بر این سازمانهای بین المللی همچون فائو و یونسکو و سازمانهای مردم نهاد (NGO) توجه ویژه ای به این مسئله نموده اند. همچنین اعلامیه های متعددی در همین راستا تدوین و صادر گردیده است. از جمله

این اقدامات حمایتی می توان به اعلامیه جهانی استکهلم در سال ۱۹۷۲، کنفرانس سازمان ملل متحد در خصوص محیط زیست و «منشور زمین» در سال ۱۹۹۲ در ریودوژانیرو، عقد پیمان کاهش گازهای گلخانه ای «کیوتو» در سال ۱۹۹۲، نشست سران جهان و رهبران ادیان در مقر سازمان ملل در سال ۲۰۰۰، اجلاس جهانی توسعه پایدار موسوم به «ریو بعلاوه ۱۰» در سال ۲۰۰۲ ژوفا نسبورگ، اشاره کرد. (۹)

ضمانت اجرای عدم رعایت اخلاق عمومی در محیط زیست و موضع قانونگذار در خصوص جرایم ناشی از آن

جایگاه ضمانت اجرا عدم رعایت اخلاق پیرامون حفظ محیط زیست در «حقوق محیط زیست» است. در قوانین کیفری موجود بویژه در قانون مجازات اسلامی به نحو خاص و ویژه اشاره ای به موضوع اخلاق عمومی و رفتارهای اخلاقی و جرائم مربوط به حوزه محیط زیست که مورد احترام جوامع بشری و بعنوان اخلاق عمومی محسوب میشود، نگردیده است و صرفاً "در فصل ۱۸ قانون و بخش تعزیرات تحت عنوان «جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی» قانونگذار مبادرت به ذکر جرائم مربوط به این فصل و اخلاق عمومی در این حوزه و مجازات آنها نموده است.

حال آیا می توان گفت که با توجه به اشاره به اخلاق عمومی و با توسل به مواد این فصل به مجازات مرتکبین جرائم ناشی از زیر پا گذاشتن اخلاق عمومی در حوزه محیط زیست پرداخت؟ با مطالعه و مذاقه در متن مواد مربوط به این فصل و با توجه به عنوان آن، به نظر میرسد آنچه قانونگذار در این فصل مدنظر داشته صرفاً شامل آن دسته از اخلاق عمومی است که مرتبط با عفت و حیثیت و آبروی فردی و اجتماعی افراد بوده و مورد احترام شرع مقدس نیز می باشد و ناظر به همه رفتارهای ارتكابی از ناحیه افراد که مورد پسند جامعه نیست نمی باشد لذا این موارد می بایست در مقوله ای دیگر مورد توجه و بررسی و مجازات قرار گیرد که همان حوزه محیط زیست است.

در قوانین جزایی کشور ما، جرایم محیط زیست در هفت بخش قابل دسته بندی است: ۱- جرایم مرتبط با تخریب یا خسارت به محیط زیست ۲- جرایم مربوط به آلودگی آب ۳- جرایم مربوط به آلودگی خاک ۴- جرایم مربوط به آلودگی هوا ۵- جرایم مربوط به آلودگی صوتی ۶- جرایم مربوط به بهره برداری از منابع مواد شیمیایی یا کار با اشعه بدون اتخاذ تدابیر حفاظتی ۷- جرایم مربوط به ریختن زباله که این بخش اخیر ارتباط بیشتری با موضوع اخلاق عمومی مورد بحث در این مقاله دارد.

در همین راستا علاوه بر اینکه در قانون اساسی کشور، مصوب سال ۱۳۵۸، اصل پنجاهم به صورت مستقیم و به صراحت به محیط زیست و جایگاه آن اشاره دارد، قانونگذار بنا به اهمیتی که ضرورت رعایت اخلاق در رفتارهای روزمره افراد و به جهت احترام به حقوق شهروندی آحاد مردم ایجاد می نماید و مسئله محیط زیست و سلامت آن از اهمیت فراوان و اثر مستقیمی بر سلامت روح و روان مردم دارد، اقدام به وضع قوانین و مقررات مختلف کیفری در حوزه های مختلف محیط زیست نموده است. شایان ذکر است که جرائم زیست محیطی از این سه حوزه خارج نخواهد بود: آلودگی آبها، آلودگی خاک، آلودگی هوا که در تبصره ۲ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی تعزیرات در مقام تعریف آلودگی محیط زیست بیان داشته است.

از جمله مقررات ناظر به جرائم زیست محیطی که بر اثر بی توجهی یا بی مبالاتی و حتی تعمدی افراد بدلیل ضعفهای اخلاقی و تربیتی و فرهنگی موجود صورت می گیرد می توان از قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مصوب ۱۳۹۲، قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳، قانون حفاظت از دریا و رودخانه های مرزی از آلودگی به موادنفی مصوب ۱۳۵۴، قانون نحوه جلوگیری از

آلودگی هوا مصوب ۱۳۸۳ با اصلاحات بعدی، قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶ با اصلاحات بعدی، قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع مصوب ۱۳۴۶ با اصلاحات بعدی، قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور مصوب ۱۳۷۱، لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها مصوب ۱۳۵۹، آیین نامه امور خلافی شهرها و روستاها مصوب ۱۳۲۴، قانون تشدید مجازات موتورسیکلت سواران متخلف مصوب ۱۳۵۶، قانون راهنمایی و رانندگی کشور مصوب ۱۳۸۹ و آیین نامه های مربوط به آن و بسیاری دیگر نام برد.

از میان این قوانین و مقررات مهمترین مواردی که به نحو جدی و موثر به رفتارهای خلاف اخلاق زیست محیطی اشاره و عکس العمل جدی و حتی مستقیم نشان داده قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در بخش تعزیرات بدلیل عام بودن و انطباق با مسائل روز و قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶ و نیز قانون راهنمایی و رانندگی بدلیل اعمال مجازات فوری و ملموس بودن مجازات تخلفات زیست محیطی، از اهمیت بالاتری برخوردار هستند.

این نکته قابل ذکر است که جرائم زیست محیطی از جمله جرائم مطلق محسوب می شوند و فرد به صرف ارتکاب آن مجرم محسوب شده و ضرورتی برای احراز سوء نیت وجود ندارد.

در ماده ۶۸۸ قانون مجازات که بارزترین ماده مربوط به مجازات جرایم زیست محیطی است، هراقدامی که تهدیدی علیه بهداشت عمومی مثل آلوده کردن آب و توزیع آن، دفع غیربهداشتی فضولات انسانی و دامی و مواد زائد، ریختن مواد سمی در رودخانه ها و زباله در خیابانها و... جرم شناخته شده و چنانچه طبق قوانین خاص دیگر مجازات شدیدتری نداشته باشد به مجازات حبس تا یکسال محکوم میشود و در غیر اینصورت به مجازات شدیدتر مذکور در قوانین خاص محکوم می شود که البته باید گفت بسیاری از قوانین خاص بدلیل قدمت تصویب آنها، مثل قانون شکار و صید مصوب ۴۶ و قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۵۳ و نظایر آن، از مجازات ناچیز و بسیار خفیف برخوردارند که ارزش استناد و اجرا ندارند و بیشتر موجب وهن دستگاه قضا و جامعه می باشند، لیکن باید گفت خوشبختانه در سالهای اخیر توجه بیشتری به اهمیت محیط زیست شده و با تصویب قوانینی همچون قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳ و قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶ و بروز کردن مجازاتها، مجازاتهای سنگین نقدی و مجازاتهای مندرج در ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی را برای رفتارهای خلاف اخلاق عمومی زیست محیطی در نظر گرفته اند. (۱۱)

در قانون راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۹ و در فصل جرایم مربوط نیز به این موضوع پرداخته شده از جمله ردیفهای ۷۳ و ۷۵ جدول شماره ۲ برای پرتاب کردن یا ریختن ضایعات، زباله، اشیاء، آب دهن و بینی و امثال آن و نیز ریختن یا ریزش روغن، بنزین، گازوئیل و سایر مایعات آلوده کننده راهها از وسیله نقلیه، جریمه از ۱۰۰ هزار تا ۳۰۰ هزار ریال در نظر گرفته شده که این مجازات در سال ۱۳۹۰ با اصلاحات جدید و تحت کدهای تخلف ۲۰۷۳ و ۲۰۷۵ عینا تکرار شده است و در نوع خود در صورت جدیت در اجرای مجازات مذکور اقدامی نوین و موثر در حفظ و حراست از محیط زیست و حقوق محیط زیست محسوب می شود. (۱۲) در کنار این مجازاتهای ذکر شده، قانونگذار در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ دست قضا را جهت صدور و اجرای مجازاتهایی تحت عنوان «خدمات عمومی رایگان» و مجازاتهای تبعی و تکمیلی باز گذاشته که در حوزه محیط زیست نیز می توان از این امتیاز برای حفظ و حراست و احیاء محیط زیست بهره گیری نمود.

نتیجه:

اخلاق و رعایت ضوابط اخلاقی زیست محیطی بدون تردید نقش مهمی در حفظ و حراست از محیط زیست و زندگی انسانها در جوامع امروزی دارد. بویژه در کشور ما که عدم توجه به مسائل زیربنایی محیط زیست مانند اخلاق و احترام به طبیعت موجب ضررهای فراوان و جبران ناپذیری همچون نابودی فضای سبز و جنگلها و خطراتلاف و انقراض گونه های مختلف جانوری شده است که ضرورت دارد نسبت به تبیین و آموزش اصول اخلاقی و آموزه های دینی و اجتماعی به آحاد مردم و نیز نهادینه کردن اهمیت و نقش آن در رشد و توسعه پایدار جوامع انسانی اقدام جدی و و فوری و وافی به عمل آورد. به موازات این اقدامات در جهت آگاهی بخشی به عموم، ضمانت اجراهای پیش بینی شده در قوانین جزایی کشور نیز یادآوری شده و دستگاههای متولی اجرای قوانین، با جدیت و حدت بیشتر و بدون اغماض نسبت به اجرای قوانین و مجازاتهای جزایی و تبعی و تکمیلی و بویژه اعمال مجازاتهای مرتبط با خدمات عمومی رایگان و بهره گیری از این امتیاز و اختیار اقدام نمایند.

منابع :

- ۱- قرآن کریم
- ۲- حقوق محیط زیست. الکساندر کیس، وینفراید لانگ، پیتر اچ. سند، جلد اول، ترجمه محمدحسن حبیبی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۴، ص ۶ و ۸
- ۳- اخلاق و فلسفه محیط زیست و ضرورت توجه به نقش آن در جهان امروز. علوی مقدم سید محمد رضا. قاسمی اعظم. ص ۲
- ۴- طباطبایی حسین. المیزان. قم جامعه المدرسین. ص ۹۸
- ۵- طبیعت از نگاه رسول خدا. مجله فرهنگ جهاد. تابستان ۸۴. شماره ۴۰. hawzeh.net
- ۶- مجلسی، محمد باقر (۱۴۱۳). بحار الانوار. بیروت: دارالاضواء.
- ۷- تهذیب الاحکام. شیخ طوسی. ۱۴۰۱. جلد ۱. ص ۴۰۴
- ۸- اصول اخلاقی محیط زیست از منظر اسلام. مغفور مغربی حمید. فصل نامه اخلاق پزشکی شماره ۸. سال سوم. تابستان ۱۳۸۸
- ۹- پایان نامه «ارزیابی نظام حقوقی محیط زیست ایران و حقوق بین الملل». محمد مهدی اورسجی. دانشگاه آزاد دامغان. ۱۳۹۱
- ۱۰- اعلامیه استکهلم ۱۹۷۲. بند ۲ مقدمه.
- ۱۱- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
- ۱۲- قانون راهنمایی و رانندگی مصوب ۸۹ با اصلاحات بعدی

abstract

The environment has been one of the values of human societies all over the world because human survival is dependent and based on its preservation and protection. This issue and the need to pay attention and respect to nature and the environment as the origin of human life and other living beings is one of the most important issues of today's society. yogurt Ethics and moral principles in the field of respecting the environment and trying to prevent pollution and damage to the health of the natural environment, which is interpreted as environmental ethics, play a very important role in the sustainable growth and development of human societies and their lives, because human civilization is rooted in nature. It is like that in the specialized seminar of religions in September 1995, the representatives of Christianity and other divine religions paid attention and emphasized respect for nature as a moral principle and declared the destruction of the environment as a sin. Polluting the environment by leaving garbage or other polluting agents or throwing garbage from a vehicle into the outer space is an example of disrespecting nature and against morality, which not only a huge number of people in the world consider it ugly. Rather, criminal laws have also reacted and provided punishment for those who commit acts against public morals. In our country, the Islamic Penal Code and other special laws such as the Waste Management Law, the Traffic Law, the Air Pollution Prevention Law, and the Clean Air Law are considered as a guarantee for the implementation of non-compliance with public ethics in the preservation and protection of the environment.

Keywords: environment, pollution, public ethics, environmental protection. punishment